

dagen in het bevroren bietland werkt. Die het vlas schoon maakt, 's winters in een stoffige keet, waar d' een nauwelijks d'ander onderscheidt vanwege het vliegend stof en pluus en die 's nachts gemarteld wordt door den pijnlijken hoest, welke tenslotte menig vlasbewerker den verderen arbeid belet, de gelegenheid beneemt een karig weekgeld in de korte dagen te verdienen en hem doemt tot de vernedering om hulp te smeeken bij het armbestuur. De arbeider, die 's zomers bij het vlastrekken reeds den eersten dag blaren bekomt, de pijn ervan met zeep of vet tracht te bezweren, maar over een paar dagen met eenige vingers in het verband loopt en niet in staat zou wezen, zulk werk eenige weken vol te houden. Als hij 's morgens weer eraan moet, breekt het zweet hem uit van de pijn, maar al spoedig treedt verdooving in. Dit herhaalt zich na elken schaft-tijd. Van menig werkman wordt door zulk bedrijf de dood vervroegd.

In de tien Houtsneden „Les Travaux des Champs,” die gestoken werden door Adrien Lavieille naar de teekening, door Millet op het houtblokje gebracht, geeft de kunstenaar in dien zwoeger van den akker zijn Héros. Want in deze figuren van den „Botteleur” en de „Râteleuse” wordt de mensch door den arbeid geadeld. 't Zijn zwijgende lieden, die met zorg hun plicht doen. Behoedzaam, haast teeder scheert de rustige „Tondeuse” het schaap, dat de boer bij de gebonden pooten vasthoudt.

Van de oorspronkelijke teekening schijnt veel verloren te zijn gegaan. 't Streeperige van Lavieille's techniek werkt verwarrend en breekt de concentreerende kracht. Een vergelijking met de „Bergère” *), die onder toezicht van den teekenaar door zijn broer Jean Baptiste werd gestoken, toont, hoe in Lavieille's werk de eenvoud te loor ging, die Millet in zijn graphisch werk betrachtte.

Toch bleven het tien boeiende figuren, deze Travailleurs des champs. Zij bewegen zoo het hart, dat de beschouwer voor altijd

belangstelling voor der boeren arbeid mee draagt. Hoe is het bezig-zijn uitgedrukt! Er is geen pose. Hier wordt gearbeid. De Faucheur maait. In zijn gebaar is geen overdrijving. Wie ooit het vlasbreken bijwoonde, erkent, dat de „Broyeuse de lin” levenswaar is gegeven. Hoe is de „Fileuse” in het spinnen verdiept! Ongenaakbaar in het mysterie van hun leven en zijn bezigheden, vervullen deze arbeidersgestalten u met eerbied. Zij hebben een grootheid in hun levensrust, die ge voor u zelf zoudt begeeren. Zij zijn geen stumpers, die ge kunt beklagen. Hier is de arbeid, waarvoor gij het hoofd buigt. Iedere figuur is een belichaming van Millets geestkracht, die tot uitdrukking komt in stand en handeling van zijn werkers.

Deze Travailleurs van Millet zijn niet alleen verzonden, om den aardbodem te bouwen. Maar ook, om de aarde te vervullen en te onderwerpen. De arbeider van Jean François is niet een gestrafte meer, maar als de meester zelf een vrijgevochtene. Uit den verslagen en vermoeiden mensch komt een vorstelijke gestalte overeind, die zich in zijn arbeid Heerscher toont. Dit geslacht van werkers, die zonen en dochteren van één gezin schijnen, is een leger dappere krijgers, die in den vredigen oorlog van den veldarbeid de aarde veroveren. De boeren van Millet worden tot koning en priester gewijd. Hun bedruktheid is weggevaagd, edele fierheid welt in hun ziel en zij staan als vernieuwden en wedergeborenen op den akker. Zij werken onder een voorbeeldigen krijgstucht. Er is gehoorzaamheid zonder dwang.

Alles geschiedt met orde en wijsheid en naar een vast werkplan. Het is een maatschappij, die verstandig wordt bestuurd. Een liefdevolle hand regelt het werk, dat in dienst der gemeenschap moet worden gedaan. Hoewel dienstbaren, werken deze menschen in vrijheid. Het is heerlijk, deze wereld van stille werkers te aanschouwen.

In hun edele gestalten is de overwinning van Jean François Millet verzekerd.

*) The Studio: Corot and Millet. 1902.